

ЈЕДАН ПОДАТАК О МИРЕЊУ ЦРНОГОРАЦА И ПАШТРО- ВИЋА ИЗ 1681 ГОДИНЕ

У Споменику САН, књ. XLII, стр. 43—50, Ј. Томић је објавио три непозната документа о крвној освети и о умиру у Боки Которској, два на српском језику, писана ћирилицом, а трећи на италијанском језику. Прва два документа су датирана, док трећи није датиран. Расправљајући поново о овом питању у Споменику САН, књ. LXXII, стр. 3—10, Ј. Томић је утврдио да је документ штампан у Споменику XLII, рад Стевана Враћена од 25 јула 1754 год.

У Архиву за арбанску старину, језик и етнологију, књ. IV, св. 1—2 за год. 1929, на стр. 52—71., А. Соловјев, објавио је чланак *Contributions à l'histoire du droit de Vengeance en Albanie Venetienne et au Montenegro*, поводом књиге Илије М. Јелића „Крвна освета и умир у Црној Гори и Северној Албанији“. Уз овај чланак Соловјев је објавио седам нових прилога за питање проучавања крвне освете и умира у Црној Гори и Боки Которској из XVII и XVIII вијека. Најзначајнији од ових докумената је свакако извјештај надинтенданта Стјепана Враћена од 2 јула 1754 год. Из извјештаја се не види из којег је разлога писан нити коме је био упућен, а у њему Враћен излаже кржаве сукобе између становника неких општина у Боки Которској и Црногораца. Овај документ је најопширнији и најсистематскији израћен опис народног правног обичаја крвне освете и умира у Боки Которској и сусједним крајевима. Он је, такође, и права расправа о том питању. Аутентичност овога документа и разлог његовог постанка утврдио је Ј. Томић, у споменику САН, књ. LXXII, стр. 3—10. Он је утврдио да је документ преписао његов син Марин, и да у штампаним текстовима, како у Споменику САН XLII тако и у Архиву за албанску старину, језик и етнологију, књ. IV, св. 1—2, има знатнијих грешака и то више у документу штампаном у Споменику XLII. У њему има испуштених ријечи, што текст чини мјестимично нејасним. Оба су документа једнака по садржају, с том разликом што је Томић у десетој тачци додао у напомену у Споменику LXXII, неке ставке, које је Соловјев сматрао безначајним. Такође Томић је на основу сигурнијег и бољег преписа Марина Враћена упоредио штампане текстове и донио исправке у напомену, како једног тако и другог текста. Ове напомене учиниле су текст читљивијим и разумљивијим, што је за разматрање овог проблема врло важно. Поред тога, Томић је штампао у Споменику LXXII и грађу, по којој је израћен извјештај надинтенданта Стјепана Враћена за главног провидура Далмације, Франческа Гримани.

У Споменику САН LXXII Ј. Томић је објавио неколико документа о сукобима и мирењу Бокелја, Црногораца и турских

поданика од 1735—1766 год. Ова грађа је више политичког карактера и расветљава једно раздобље историје Црне Горе. Података о мирењу је много мање, него што би се то из наслова очекивало, док подаци о четовањима Црногораца заузимају највише мјеста. Млетачко-црногорски односи, за пуна три вијека били су врло важни како за Венецију тако и за Црну Гору. У тим многостраним односима, једно од најважнијих питања било је питање сукоба и мирења између млетачких поданика и Црногораца, и то углавном од краја XVII вијека. Једно од главних питања било је питање међусобне крађе, пљачке, уопште насилно присвајање туђе имовине, а у много мањој мјери питање крвне освете. Због тога мирења, што настају иза тога, врше се више иницијативом Млечана, чији су поданици углавном и више страдали. Тим начином они су настојали да приморају Црногорце, да све своје међусобне спорове с млетачким поданицима решавају мирним путем, пред „судом добрих људи“. Али овај суд добрих људи ипак се разликује од суда добрих људи у самој Црној Гори, који је у потпуности радио и доносио одлуке по ритуалу народног обичаја. Због тога се ријеч „arbitraria“ у италијанским документима, поготову када је ријеч о мирењу Црногораца и млетачких поданика мора схватити у посебном значењу. То је било компромисно ријешење између обичајеног права и млетачког правног поретка. Млечани су морали да толеришу ту обичајну правну праксу и код својих поданика у Босни, а с Црногорцима су једино и могли међусобне сукобе својих поданика с њима, решавати само тим путем.

Документа која су објавили Томић и Соловјев за разматрање питања сукоба и умира између млетачких поданика и Црногораца, су новијега датума и односе се углавном на мирење појединих црногорских племена и млетачких поданика у Боки. Међутим, у Архиви САН, ми смо нашли један податак за умир између Црногораца и Паштровића из 1681 год. Колико је нама познато, ово је најстарији, до сада познати податак, о умиру између цијеле Црне Горе и млетачких поданика, у овом случају између Црногораца и Паштровића. Овај докуменат је направљен у Котору 12 маја 1681 год. Докуменат је ванредни провидур из Котора упутио генералном провидуру. То се види, како по сигнатури документа, тако и по непотпуној адреси, јер на документу је наведена само ова адреса: Illmo et Eccmo sig. sig. padron Collmo. Докуменат објављујемо како смо га преписали у Архиви САН с преписа Млетачког архива. Скраћенице, које су иначе врло разумљиве, остављамо како смо их нашли у препису документа. Једино што смо исправили то су имена, која су добрим дијелом била погрешно исписана и то смо урадили само ондје гдје је то било неопходно потребно. Карактеристично је да Паштровићи бирају као свога претставника цетињског владика Рувима, док спахија Драго је један од главних претставника Црне Горе. То је онај исти Драго

Николичић, спахија и командант цијеле Црне Горе кога Томић спомиње у расправи „О црногорском устанку у почетку Морејскога рата“ (1684 и 1685) на стр. 29 у напомени 50.

Поред овога документа објавићемо и још један докуменат, који са документом о умиру нема директне везе. То је једна претставка црногорских главара генералном провидуру Ђироламу Корнару. У тој претстави црногорски главари траже од генералног провидура, да ослободи Марка Мартиновића, нећака спахије Драга, који је заједно с њима дошао ради умира, али којег су млетачке власти из неких разлога ухапсиле.

„Li 1681 li 12 maggio — Cattaro

Noi Ruvim Vescovo di Cettigne, Trifon Drago, arciprete di questa cathedrale, Vincenzo Pasquali, Mattio Drago q. Gio., Cristifforo Smaevich capitano di Perasto, cap. Marco Chissichievich, cap. Luca Mazzarovich da Perasto, cap. Nico Zazzarovich, Steffano Tripceovich, Rade Giurov, Tripo Lucov, Ivan Nicov, Mattio Andrin da Dobrota, Vuc Radov da Cartolli. Co. Mirco Miliz, Zorzo Stipco Radov, Marco Vucov, Elia Conov, Nico Boicovich, Nico Troianovich da Zuppa, Piero Borin, Batrich Martinov, Zuca Budrogar da Zuzze, Zuca Davidovich, Stipan Ilicov, Marco Vucov da Pastrovichi, Nicolo Gliobizza e Stipco Tripcev da Lustizza et numero di trenta due arbitri arbitrari come amici et amichievoll compositori assunti et elette dal comune et sboro de Pastrovichi et a nome di tutti gli intentanti del paese stesso, da una parte, e dall'altra, dal spahi Draco del Montenegro, co: Batrich Martinovich da Cettigne, co: Giuro Burich da Osdrinichi e co: Vucosach Milovich da detto luoco, co: Piero Vucichievich da Cuzzo, co: Peio Lacovich, pur da Cuzzo, co: Giucan Vucossav da Chieclich e co: Vucetta Perov da Gnegussi e co: Vucaz Petricev da Curilo, con altri delli luochi stessi, per parte et nome di tutto il paese Montenegro, per terminare con forme il costume antichissimo del paese, le differenze reciproche che tra esse parti vertenti et occasione della ucissione, depredationi, danni ed ogni altro aggravio tra le stesse fino hora seguito, serbando noi fuori della Fiumara, luoco a ciò eletto. Udite le parti stesse con quanto una e l'altra e cadauna di esse in piu discorsi et repliche, hanno voluto apportare e con l'etura anco di diverse scritte da loro apportate: Il tutto ben eviteso e manturamente considerato, col riguardo in particolare alla quiete, pace, e tranquillita in avanti tra esse parti habbiano tutti unanimi et concordi, Christi nomine invocato a quale arbitrato et terminato, che restino compesate o sopite tutti l'incursioni, depredamenti, offese et danni fra esse parti seguiti, senza che una parte dall'altra ne l'altra dall'altra, fosse perciò in alcun tempo prettender, cosa alcuna e perchè in avvenire resti rimossa con maggiore ogni mala insorgenza, hostilita, danno et altro aggravio tra li paesi stessi et genti di quelli e buona corispon-

denza et amicitia terminiamo: che siamo e s'intendono tenuti et obligati tutti li capi dell'una e l'altra parte, che sono e per sempre saranno succumbenza et pagamento d'ogni ucisione, furto, danno et ogni altro male. Che dalle sue genti fosse ferito, cioè li giudici, capi di Pastrovichi, e li Pastrovichi e li conti di Montenegro, cadauno alla sua contea et simil et in solidum il Revmo Vescovo di Cettigne li detti co: et capi di Montenegro tutti, uno sotto l'altro con pena alli Pastrovichi che passassero ad alcun offesa, danno, o altro male contro alcun de Montenegrini oltre l'emendatione di quello, di ducati trecento per cadauna volta, applicati alla camera fiscal di questa città, et all'incontra alli Montenegrini che devenissero ad alcun offesa de Pastrovichi, oltre all sodisfatione di quello, pur di ducati trecento, applicati al signor sangiacco di Scanderia, commo di essi Montenegrini.

Aggiungendo che li animali minuti che sono state predati al monsignor vescovo di Cettigne, gli debono esser sodisfatti dalli comuni delli villici di Montenegro che depredanno li animali de Pastrovichi.

E se il s. Turco Coschich havrà alcuna pretensione contro Pastrovichi per la morte di Vucaz Popcev da Braichi, restino tenuti et obligati li Montenegrini alla difesa in ciò de Pastrovichi et alla sodisfatione di quanto per avventura si dovesse fin la morte stessa d'esso s. Coschich.

E perchè tra Pastrovichi alcuno si sente o pretende esser tenuto più dell'altro per le ucisioni e danni antecedenti, però si dovranno tra di loro in ciò poner li arbitri per aggiustar e componer l'emendatione da chi fosse dovuta a segni de donca.

E perchè restino maggiormente rimosse le ritte terminiamo oltre, che seguendo qualche homicidio di qualche ladro nell'atto di rubamento che facesse, così il Pastrovichio, come, il Montenegrino, che per causa del tal homicidio non possa alcun pretender comparemo, o alcun altro caso, ma ben amazzato, terminando in oltre, perchè li detti communi e popoli, vivono con pace, con quiete nell'avvenire. Nè i Pastrovichi debbono passare i loro avanti nel' Montenegro, nè li Montenegrini nel confin de Pastrovichi, e che preterirà alle pute sia condannato nelle cadaune sopraesprese, con che imponiamo fine buona amizizia et perpetua quietazione tra esse parti.

Dichiarando il sg. dn. arciprete Drago, di non inergersi in riguardo al suo stato sacerdotale sul particolare dell' homicidio de ladre. Qui cade la sottoscrizione in carattere illirico del vescovo de Cettigne.

A di 13 maggio 1681, Cattaro

Publiccata nelli lazzaretti pubblici l'antedetta arbitraria alla fonta delli prenominati signori giudici arbitri presenti: Prete Stanizza

Borilovich da Cettigne et Milos Martinov da Cechlich. Io don Triffon Drago arciprete, uno delli arbitri, affermo quanto di sopra.

Io Vincenzo Drago et Giovanni, uno delli arbitri, affermo. Io Christifforo Smaevich et capitano di Perasto, uno delli arbitri, affermo quanto sopra scrive.

Qui cadono molte sottoscrizioni in carattere illirico. Io Mattio Drago, uno delli arbitri, affermo quanto di sopra. Io Vincenzo Pascuale, uno delli arbitri, affermo quanto di sopra.

Arch. di Stato, prov. gen. in Dalm. f. 108.

Spolja: Illmo et Eccmo sig. sig. padron Colmo

Traduzione ricevuta a Zara li 28 magio 1681.

All' Illmo et Eccmo sig. Girmo Cornaro kav. felice venete di Dalmatia et Albania, inchino da noi conti et primati di tutto il Montenegro.

Dopo a ciò felice signore correivano molte nemicizie, homicidi e disgrazie fra il Montenegro e li Pastrovichi, sarebbe però succeduto anco di peggio ma ecco sotto li buoni auspiti, del suo felicissimo governo, et glorioso nome, sendosi impiegato questo fiscale, calarono sopra la sua parola et amicitia, li conti et primati di tutt'il Montenegro, con diversi altri huomini, et secondo la sua diligenza et brama si raccolte vicino la città di Cattaro il congresso delli giudici arbitri e coll'applicazione amichievole d'esso fiscale, si pacificano le predette parti, ville et huomini abbracciandosi et concludendo che fra di loro, fra l'avenire non viva altro romore ma perpetua amicitia.

Ritrovandosi in tanto sopra la galera Marco Martinov, nipote del spahia Draco di Montenegro, capitato pur con noi per occasione del sudetto arbitrario. Tutti ricercassimo, che fusse liberato et restituito alla sua casa, ma ci fu risposto dal prov. fiscale et altri che non può esser liberato senza l'autorità suprema di V. E. et essendo presentemente qui pervenuta la galera con nostro sommo dispiacere et dolore osservassimo detto Marco Martinov.

Perciò felicissimo signore, tutt'il Montenegro prega la sua altissima autorità, cui riguardo della fede servitù prestata nei tempi di pace et in guerra a S. Marco e come la contribuirà anco nell'avenire a Dio piacendo di liberare detto huomo e restituirlo come confidiamo et s. D. conservi V. E. lungo tempo in signoria e sempre meglio, con che bacciamo le vesti.

Scritto sotto Cattaro

Arch. di stato. Prov. gen. in Dalm. f. 108.

Глигор Станојевић